

Віктор Дребет
(Тернопіль)

ІМЕННИКИ У СИНТАКСИЧНИХ РАМКАХ ПАСИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПРЕСИ

Розглянуті реалізаційні можливості іменника у синтаксичних рамках різноскладної пасивної конструкції та реалізаційні можливості іменника з певними синтаксичними функціями в рамках пасивної конструкції. Матеріалом дослідження стали німецькомовні онлайн-тексти німецької, австрійської та швейцарської преси. Отримані кількісні характеристики були піддані статистичним обчисленням з метою встановлення теоретично значимих результатів щодо наявності або відсутності взаємозв'язку між досліджуваними величинами. Це допомогло простежити логіку актуальних зв'язків парадигматичних та синтагматичних властивостей іменника із синтаксичними характеристиками пасивних конструкцій у сучасних німецькомовних публіцистичних онлайн-текстах.

Ключові слова: мовний логіцизм, парадигматика, синтагматика, ієрархія мовних значень, полісемія, моносемія, реалізація мовних значень, пряма номінація, похідна номінація, моносемічний потенціал, пасивна конструкція, односкладний пасив, двоскладний пасив, трискладний пасив, синтаксичний підмет, факультативне доповнення, носій дії, статистичні методи дослідження, хі-квадрат, коефіцієнт взаємної сполученості.

Рассмотрены реализационные возможности существительного в синтаксических рамках разносоставной пассивной конструкции и реализационные возможности существительного с определенными синтаксическими функциями в рамках пассивной конструкции. Материалом исследования являются немецкоязычные онлайн-тексты немецкой, австрийской и швейцарской прессы. Полученные количественные характеристики были подвергнуты статистическому анализу с целью установления теоретически значимых результатов относительно наличия или отсутствия взаимосвязи между исследуемыми величинами. Это позволило проследить логику актуальных связей парадигматических и синтагматических свойств существительного с синтаксическими характеристиками пассивных конструкций в современных немецкоязычных публицистических онлайн-текстах.

Ключевые слова: языковой логіцизм, парадигматика, синтагматика, ієрархія мовних значень слова, полісемія, моносемія, реалізація мовних значень слова, пряма номінація, похідна номінація, моносемічний потенціал, пасивна конструкція, односкладний пасив, двоскладний пасив, трискладний пасив,

синтаксическое подлежащее, факультативное дополнение, носитель действия, статистические методы исследования, хи-квадрат, коэффициент взаимной сопряженности.

The present article is concerned with the investigation of realizable potential of a noun in the syntactic frames of various complex passive construction, and of realizable potential of a noun with certain syntactic functions within the frame of passive construction. The data for study is German online-texts of German, Austrian and Swiss media. The quantitative characteristics were subjected to statistical calculations in order to establish theoretically meaningful results on the presence or absence of the interconnection between the investigated variables. This has helped to trace the logic of actual ties of paradigmatic and syntagmatic properties of the noun with the syntactic features of passive constructions in modern German publicistic online-texts.

Key-words: language logicism, paradigmatics, syntagmatics, linguistic meaning hierarchy, polysemy, monosemy, realization of the linguistic meanings, direct nomination, derivative nomination, monosemic potential, passive construction, one-part passive, two-part passive, three-part passive, syntactic subject, the optional complement, action carrier, statistical methods, chi-square, coefficient of agreement.

Дослідження, присвячені вивченню контекстуальних характеристик семантики слова, повинні враховувати інтеграційні синтаксичні характеристики речення. Мовний знак, реалізуючись у мовленні, входить у контекст у залежності від певної ситуації, предметно-логічного, денотативного змісту і співвідноситься з конкретними граматичними формами та синтаксичними конструкціями [5, с. 12]. Окрім того, вивчаючи семантику слова та можливості актуалізації його значень у синтаксичному контексті, не можна не згадати про так званий логічний синтаксис, який часто зазнає обґрунтованої і не зовсім обґрунтованої критики. Скажімо, Рудольф Гарнап під логічним синтаксисом розуміє чисто формальну теорію мовних форм цієї мови, систематичне складання формальних правил, діючих для цієї мови, та вияв наслідків таких правил [19, S. 2]. У передмові до своєї праці він пише: „Тоді як синтаксис є чисто формальним, тобто розглядає тільки структуру мовних виражень, семантика досліджує зв'язок значень між вираженнями і предметами або поняттями, і за допомогою відношення значень можна також визначити поняття істинності речення” [19, S. VII]. Косеріу також критикує мовний логіцизм і наголошує, що „мова не

може бути ані логічною, ані нелогічною, вона, власне, охоплює тільки потенційні, а не реальні значення. Немає логіцизму граматичної системи, яка є „схемою схем”, так само як і немає логіцизму словника, який є простим „реєстром” фактичного мовлення, яке зафіксоване тут зі своїми найчастішими показниками. Логічними або нелогічними можуть бути певні мовленнєві акти...” [14, S. 217-218].

Перш ніж почати безпосереднє вивчення взаємовідношень семантичних та стилістичних характеристик нашого мовного матеріалу, варто, мабуть, коротко пояснити наше бачення проблеми логіцизму в мові. Поділяючи стурбованість згаданих вище авторів щодо крайнього логіцизму мови, ми все ж подивимось на окреслену проблему з іншого боку. В німецькій мові, зокрема, існують такі синтагматичні конструкції як, наприклад, речення часу, причини і т.д. Чи не виходить так, що разом із запереченням логіцизму граматичної системи ми відкидаємо, очевидно, й існування часового та каузального змісту у названих синтагматичних категорій? Очевидно, слід бути обережнішим з абсолютними запереченнями існування логічності граматичної системи. Ми не можемо погодитися з тим, що мова, за словами Косеріу, „не може бути ані логічною, ані нелогічною” (дивись вище). Вона вже логічна через пройдений шлях мовного розвитку, і на цьому шляху відбираються найоптимальніші, найлогічніші і найзручніші для певного мовного періоду елементи мовленнєвого інструментарію до скарбнички мовного інструментарію, і у результаті це веде до створення законів мови зі своєю логікою, а ще точніше, з її сформованою синтаксичною та семантичною логікою, за якою стоїть мовне узагальнення накопиченого досвіду спільноти людей певного історичного періоду. Так утворюється мовленнєве мислення певної мовної спільноти людей. Мовленнєве мислення обов'язково спирається на граматичні і лексичні значення мовних знаків у мовленні. І.Я. Єрмоленко говорить про мовленнєве мислення в певних граматичних формах [5, с. 13]. Безсумнівно, що мовленнєве мислення наявне і в певних синтаксичних конструкціях, а також воно охоплює не тільки семантику слова, але й синтаксичну семантику.

Мовознавці досліджують різні синтаксичні об'єкти у плані виявлення їх значення, функцій. О.С. Мельничук, виділяючи власне синтаксичну семантику, розглядає її як значення формальних засобів синтаксису в загальній семантиці мовних конструкцій [11, с. 6]. І.Я. Єрмоленко, торкаючись теми зіставлення різноструктурних побудов, що

мають близьку семантику, стверджує, що це дає підставу кваліфікувати в кожному окремому випадку значення синтаксичної форми, визначити її семантичні параметри, виходячи із системи синтаксичних засобів мови [5, с. 14]. Зі свого боку, О.О. Потебня протиставляв зміст і граматичне значення мовної конструкції (це він унаочнює такими прикладами, як «он носит меч», «кто носит меч», «кому носить меч», «чье дело ношение меча», «носящий меч», «носитель меча», «меченоситель», «меченосец», «меченоша», «меченосный» [9, с. 72]. А проблема формального і семантичного варіювання тісно пов'язана з проблемою синтаксичної синонімії (див. [10, с. 13-14]; [7, с. 38-49]; [1, с. 3-11]). Тут звертається увага на різноструктурність синонімічних конструкцій, тотожність лексичного наповнення синтаксичних конструкцій, різницю в змістових, стилістичних відтінках [6, с. 201].

На нашу думку, ці та інші дослідження синтаксичної семантики доцільно поглиблювати і доповнювати вивченням семантичних характеристик слова у реченні, що дасть змогу не заперечувати так званий мовний логіцизм, а бачити логіку взаємовідношень семантики і синтаксису в певній мові.

Отож у контексті продовження наших досліджень щодо синтагматичних характеристик іменника у німецькій мові (див. [2]; [3]; [4]) у даній роботі ми ставимо за мету вивчити 1) реалізаційні можливості іменника у синтаксичних рамках різноскладної пасивної конструкції та 2) реалізаційні можливості іменника з певними синтаксичними функціями в рамках пасивної конструкції.

Для виконання поставленого завдання ми вибрали німецькомовні тексти з інтернет-видань німецької, австрійської та швейцарської преси („Spiegel“, „Focus“, „Stern“, „Profil“, „Wienerzeitung“, „Bernertzeitung“, „Neue Zürcher Zeitung“). Таким чином, дані пресвидання стали матеріалом для дослідження реалізаційних можливостей іменника у пасивних конструкціях. Для отримання якомога об'єктивнішої картини можливого взаємозв'язку між реалізацією іменника та пасивним станом синтаксичної конструкції ми вважали за доцільне аналізувати лише ті іменники, які зустрічались у рамках пасивної конструкції, тобто коли слова мали безпосереднє контекстуальне інтегрування у синтаксичну рамку пасиву. Оскільки, як і у попередніх наших статтях, ми виходили з ієрархії мовних значень на парадигматичній осі (див. [2]; [3]; [4]), у цьому викладі ми також користувались для встановлення прямих, переносних

номінацій та моносемії досліджуваних іменників у реченні авторитетним 10-томним тлумачним словником „DUDEN. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache“ [16], який ми будемо у подальшому скорочено називатимемо ДУДЕН. Подані поряд із тлумаченням слова міні-контексти сприятимуть уникненню можливого суб'єктивізму у процесі розмежування прямих і переносних номінацій іменника, полегшать встановлення характеру семантичної трансформації у мовленні.

Будучи переконаними противниками філософських спекуляцій у науці, ми свідомі необхідності „отримати не тільки якісь кількісні характеристики досліджуваного об'єкту, але й встановити з допомогою спеціальних статистичних прийомів достовірність статистичних результатів” [8, с. 110]. Тому ми й надалі будемо підтримувати традиції застосування статистичних методів обробки мовного матеріалу, оскільки ці методи успішно витримали багаторічні випробування часом у найрізноманітніших дослідженнях в Україні та на пострадянському просторі у царині германського, загального і порівняльного мовознавства на чолі з професором Віктором Васильовичем Левицьким. Отримані нами кількісні характеристики будуть піддані статистичній обробці. З допомогою критерію χ^2 (хі-квадрат) ми спробуємо виявити наявність чи відсутність взаємозв'язку між семантикою слова і синтаксичними характеристиками речення, а з допомогою коефіцієнта взаємної спряженості або сполученості ми ставимо собі за мету вивчити ще й міру такого зв'язку між досліджуваними величинами (детальніше про критерій хі-квадрат та коефіцієнт взаємної сполученості див. [8, с. 120-125]).

Отже, першим завданням у даній роботі було вивчити реалізаційні можливості іменника у синтаксичних рамках різноскладних пасивних конструкцій. Ми зупинились на традиційно найприйнятнішому поділі пасивних конструкцій на три групи: односкладні (безпідметові пасивні структури), двоскладні (пасивні структури з вказівкою суб'єкта або синтаксичного підмета, але без вказівки носія дії) та трискладні (з вказівкою суб'єкта (синтаксичного підмета) та носія дії) [12, с. 65-75]. У результаті відбору було отримано 3 000 іменників, які зустрічались у рамках вищезгаданих пасивних конструкцій.

Отож отримані нами кількісні характеристики піддані статистичній обробці з допомогою згаданого вище критерію χ^2 (хі-квадрат) для встановлення наявності чи відсутності взаємозв'язку

між реалізаційними можливостями прямої, похідної номінації та моносемічного потенціалу іменника з односкладними, двоскладними та трискладними пасивними конструкціями. Мінімальна значуща сума критерію хі-квадрат при числі ступенів свободи $df = 1$ і при похибці $P = 0,05$ складає у нашому випадку $\chi^2 = 3,84$ (детальніше про отримання мінімальної значущої суми хі-квадрат за обчисленнями числа ступенів свободи та похибками див. [8, с. 120-125; 137-138]). Міру зв'язку між досліджуваними величинами обраховано з допомогою коефіцієнта взаємної сполученості К. Результати даного дослідження подані в таблиці 1, а кількісні характеристики, крім того, для кращого унаочнення зображені графічно (рис. 1).

Таблиця 1

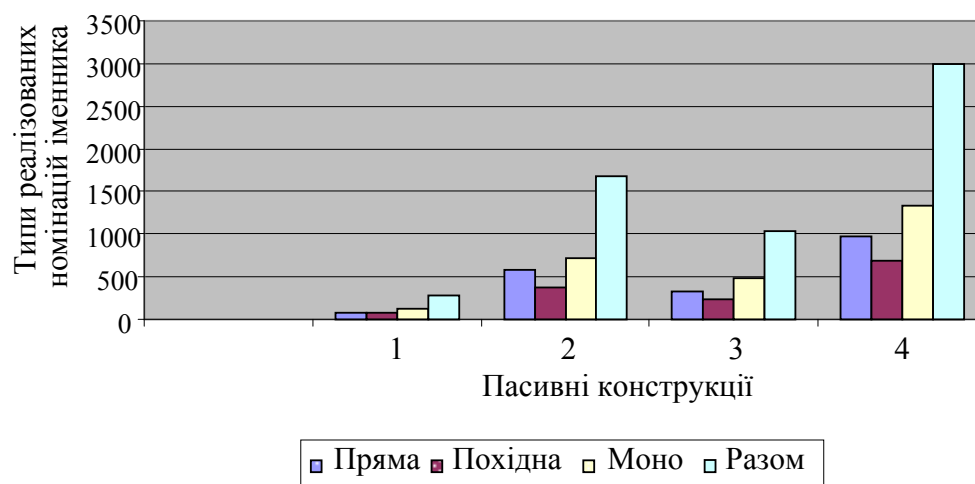
Взаємозв'язок між типом реалізованих номінацій іменника та типом складеності пасивних конструкцій

Пасивні конструкції за певним типом складеності	Типи реалізованих номінацій іменника у пасивних конструкціях			Разом
	Пряма номінація	Похідна номінація	Моносемічний іменник	
Односкладні (безпідметові) пасивні конструкції	72 $\chi^2 = 5,531$ К = 0,043	78 $\chi^2 = 4,369$ К = 0,038	126 $\chi^2 = 0,193$ К = 0,008	276
Двоскладні пасивні конструкції	576 $\chi^2 = 5,467$ К = 0,043	384 $\chi^2 = 0,389$ К = 0,011	726 $\chi^2 = 2,796$ К = 0,030	1686
Трискладні пасивні конструкції	324 $\chi^2 = 1,020$ К = 0,019	234 $\chi^2 = 0,384$ К = 0,011	480 $\chi^2 = 2,183$ К = 0,027	1038
Разом	972	696	1332	3000

Подані в табл. 1 та зображені на рис. 1 результати свідчать про те, що найчисленнішою групою є група реалізацій іменника у двоскладних пасивних конструкціях. Наведемо для унаочнення приклади контекстуального інтегрування іменників у двоскладні пасивні конструкції:

„... *müsse zunächst das Potenzial im Inland genutzt werden*“ [13].
У даній пасивній рамці іменники *das Potenzial* та *das Innland*

реалізують свої перші словникові значення або пряму номінацію (*das Potenzial – 1. (bildungsspr.) Gesamtheit aller vorhandenen, verfügbaren Mittel, Möglichkeiten, Fähigkeiten, Energien; das Innland – 1. a) Gebiet innerhalb der Grenzen eines Staates; zum Hoheitsbereich eines Staates gehörendes Territorium*).

* 1. Односкладні (безпідметові) пасивні конструкції, 2. Двоскладні пасивні конструкції, 3. Трискладні пасивні конструкції, 4. Разом

Рис. 1. Графічне зображення взаємозв'язку між типом реалізованих номінацій іменника та типом складеності пасивних конструкцій

У наступній двоскладній пасивній конструкції „... *mussten einige gefährliche Straftäter in Deutschland in die Freiheit entlassen werden, ...*“ [21] іменник *die Straftäter* реалізує свій моносемічний мовний потенціал, оскільки він має на словниковому рівні лише одне значення (*der Straftäter – jmd., der eine Straftat begangen hat*), а слово *die Freiheit* реалізує своє похідне значення або похідну словникову номінацію (2. *Möglichkeit, sich frei u. ungehindert zu bewegen; das Nicht-gefangen-Sein*).

Таким чином, усього зафіксовано у двоскладних пасивних рамках 1686 реалізацій, з яких 726 випадків належать до реалізацій моносемічного потенціалу іменника, 576 – до реалізацій прямої номінації та 384 – до похідної.

Попри те, статистичні підрахунки за формулою хі-квадрат показують, що лише реалізація прямих номінацій іменника має теоретично значимий зв'язок із двоскладними пасивними конструкціями, оскільки отримана сума $\chi^2 = 5,467$ вища від мінімально очікуваної

суми, яка, як зазначено вище, становить у нашому випадку 3,84. Міра зв'язку між даними величинами дорівнює 0,043, що при шкалі від 0 до 1 знаходиться майже посередині. Отже, констатуємо, що хоча моносемічний потенціал іменника найчастіше спостерігається в даній групі, але теоретично значимий зв'язок реалізацій прямих іменникових номінацій із двоскладними пасивними конструкціями.

Наступною групою за кількісними показниками є група реалізацій іменникових номінацій у трискладних пасивних конструкціях. Наведемо приклади реалізації іменників у даних синтаксичних рамках:

„... *wie Zeugen mit politischem Druck zum Stillhalten gedrängt wurden*“ [20]. Таким чином, у даній трьохскладній пасивній конструкції іменник *Zeugen* реалізує свій моносемічний словниковий потенціал (*der Zeuge – a) jmd., der bei einem Ereignis, Vorfall o.Ä. zugegen ist od. war, darüber aus eigener Anschauung od. Erfahrung etw. sagen kann*), іменник *Druck* – похідне словникове значення (**3. Zwang**), у свою чергу, віддієслівний іменник *Stillhalten* (у ДУДЕНі подано лише дієслово *stillhalten*) реалізує похідну номінацію, оскільки словникові дефініції дієслова *stillhalten* говорять про реалізацію у даному контексті похідного значення, зафіксованого на парадигматичній осі (*stillhalten – 2. etw. geduldig hinnehmen, nicht reagieren, sich nicht wehren*).

У реченні „*Am 26. Januar 2008 wird in Basel eine unbewilligte Demonstration gegen das Weltwirtschaftsforum (WEF) durch die Polizei unterbunden*“ [27] *Januar* реалізується як моносемічний іменниковий потенціал (*erster Monat des Jahres*), *Demonstration* – як пряма номінація (**1. Protestkundgebung, -marsch, Massenkundgebung**). Складний іменник *Weltwirtschaftsforum* у такому своєму варіанті відсутній у словнику, а тому він характеризується нами як складне слово одного моменту (*Augenblicks-Zusammensetzung*), тобто воно належить до складних слів, що „виникли у словотворі автора тексту під час формулювання думки“ [23, S. 41]. У попередній роботі [2, с. 7] ми вже звертали увагу на те, що у подібних випадках для встановлення типу номінації таких слів доцільно буде проаналізувати семантичні компоненти першої основи або декількох перших основ складного слова і співвіднести ці тлумачення із семантичним контекстом головного компонента слова. Таким чином, з допомогою компонентів першої основи складного слова встановлюється тип номінації головного компонента слова, яке, у свою чергу, і говоритиме про тип номінації цілісного змісту складного слова.

Компоненти слова *Weltwirtschaft* (у словнику подано моносемічне тлумачення *internationale Wirtschaft*) логічно поєднуються з іменником *Forum* у його першому значенні (1.a) *geeigneter Personenkreis, der eine sachverständige Erörterung von Problemen od. Fragen garantiert*). Ми розглядаємо першу частину *Weltwirtschaft* як означальну, атрибутивну частину для слова *Forum*, яка уточнює контекстуальну реалізацію слова *Forum* і співвідносить її з прямою словниковою номінацією, яка тлумачить форум як „коло експертів, що забезпечує фаховий розгляд проблем і питань у міжнародній економіці”. Наступний іменник *die Polizei* реалізується у даній синтаксичній рамці у своєму похідному словниковому значенні (2. *Angehörige der Polizei*).

Отже, всього тут зафіксовано 1038 реалізацій. Таблиця 1 та графічне зображення рисунка 1 показують, що, як і у групі з двоскладними пасивними конструкціями, тут також найбільша кількість реалізацій припадає на моносемічний потенціал (480 реалізацій), і так само за моносемічним потенціалом іде пряма реалізація (324), а лише потім – похідна (234).

Разом з тим, статистичні підрахунки за формулою хі-квадрат показують, що жодна з іменникових номінацій немає теоретично значимого зв'язку з трискладними пасивними конструкціями, оскільки отримані суми χ^2 нижчі від мінімально очікуваної суми 3,84.

Найменш чисельною виявилась група іменників, реалізованих в односкладних (безпідметових) пасивних конструкціях. Наведемо приклади іменникового інтегрування у дані синтаксичні рамки:

„In Strassencafés, an Bushaltestellen ... wurde über die Vorkommnisse der letzten Stunden diskutiert“ [24]. Іменники *Strassencafés* та *Bushaltestellen* є моносемічними (das Strassencafé – *Café an einer Straße, in einer Fußgängerzone, bei dem man als Gast auch draußen sitzen kann*; die Bushaltestelle – *Haltestelle für Busse*), іменники *die Vorkommnisse* та *Stunden* реалізують у даній пасивній конструкції свої прямі словникові значення або номінації (das Vorkommnis – 1. *Vorgang, der aus dem gewöhnlichen Ablauf des Geschehens fällt [u. als etw. Ärgerliches, Unangenehmes o.Ä. empfunden wird]*; die Stunde – 1. *Zeitraum von sechzig Minuten; der vierundzwanzigste Teil eines Tages*). У рамках односкладної конструкції „Auf Arbeitsebene wird derzeit darüber verhandelt...” [26] реалізований складний іменник *Arbeitsebene* відсутній у словнику, тобто він також виступає як складне слово одного моменту. Слово *Arbeit* у даному складному слові змістовно

тлумачиться компонентами свого першого значення (**1. a**) *Tätigkeit mit einzelnen Verrichtungen, Ausführung eines Auftrags o. Ä.*; **b**) *das Arbeiten, Schaffen, Tätigsein; das Beschäftigtsein mit etwas*) і логічно поєднуються з іменником *Ebene* у його похідному значенні (**3. Stufe, Niveau**). У ролі атрибуту або означення перша частина *Arbeit* у складному слові ще більше уточнює реалізацію похідного значення слова *Ebene* у розумінні „робочий рівень”, а не у контексті з прямою номінацією, яка тлумачила б *Arbeitsebene* як „робочу рівнину”.

Таким чином, усього виявлено 276 іменникових реалізацій в односкладних пасивних конструкціях. Як і перших двох групах, найбільша кількість реалізацій у односкладному пасиві зафіксована для іменників з моносемічним мовним потенціалом (126), але вже наступні реалізації розподілись інакше, ніж у попередніх двох групах: похідних реалізацій виявилось хоча на шість реалізацій, але все ж більше, ніж прямих (78 похідних проти 72 прямих реалізацій). Проте така невелика різниця на графічному зображенні, можна сказати, непомітна (див. рис. 1).

Як видно з таблиці 1, статистичні обчислення за формулою хі-квадрат встановлюють теоретично значимий зв'язок з односкладними пасивними конструкціями не для найчисленніших реалізацій моносемічного потенціалу, а, навпаки, для найменш чисельної групи прямих номінацій ($\chi^2=5,531$; $K=0,043$). Похідні номінації також отримали результат, вищий від критичної суми 3,84 ($\chi^2=4,369$; $K=0,038$).

Наступним завданням нашої роботи є вивчення реалізаційних можливостей іменника з певними синтаксичними функціями у пасивній конструкції. Оскільки іменник як частина мови у синтаксичних конструкціях виконує певні синтаксичні функції, то закономірно буде у нашому випадку вивчити можливу залежність типу реалізованих номінацій від синтаксичної функції іменника, з якою він контекстуально інтегрується у пасивну конструкцію. Виходячи зі специфіки утворення пасивних конструкцій із синтаксично вираженою вказівкою на наявність чи відсутність носія дії, наявність чи відсутність об'єкта, на якого спрямована дія, ми класифікували іменник за синтаксичними функціями, поділеними на три групи: 1) іменник як носій дії у прийменниковій групі, залежної від ступеня активності носія певної дії; 2) іменник як суб'єкт (синтаксичний підмет), на якого спрямована дія; 3) іменник як факультативне доповнення (додаток, обставина).

Отже, отримані нами 3 000 іменників на даному етапі роботи були проаналізовані на предмет реалізації прямих, похідних номінацій та моносемічного потенціалу іменника у залежності від синтаксичних функцій даної частини мови у пасивних конструкціях, які зустрічались у згаданих вище інтернет-виданнях німецькомовної преси. Відповідно, кількісні характеристики також піддані статистичній обробці з допомогою згаданого вище критерію χ^2 (хі-квадрат) для встановлення наявності чи відсутності взаємозв'язку між досліджуваними величинами. Результати даного дослідження подані у таблиці 2, а відповідні кількісні характеристики унаочнені у вигляді графічного зображення (рис. 2).

Таблиця 2

Взаємозв'язок між типом реалізованих номінацій іменника та синтаксичними функціями іменника у пасивних конструкціях

Синтаксичні функції іменника у пасивних конструкціях	Типи реалізованих номінацій іменника як певного члена речення у пасивних конструкціях			Разом
	Пряма номінація	Похідна номінація	Моносемічний іменник	
Іменник як носій дії у прийменниковій групі, залежної від ступеня активності носія певної дії	102 $\chi^2 = 5,983$ K = 0,045	84 $\chi^2 = 0,571$ K = 0,014	198 $\chi^2 = 8,640$ K = 0,054	384
Іменник як суб'єкт (синтаксичний підмет), на якого спрямована дія	336 $\chi^2 = 1,558$ K = 0,023	264 $\chi^2 = 0,400$ K = 0,012	498 $\chi^2 = 0,399$ K = 0,012	1098
Іменник як факультативне доповнення (додаток, обставина)	522 $\chi^2 = 8,049$ K = 0,0518	354 $\chi^2 = 0,011$ K = 0,002	642 $\chi^2 = 6,622$ K = 0,047	1518
Разом	960	702	1338	3000

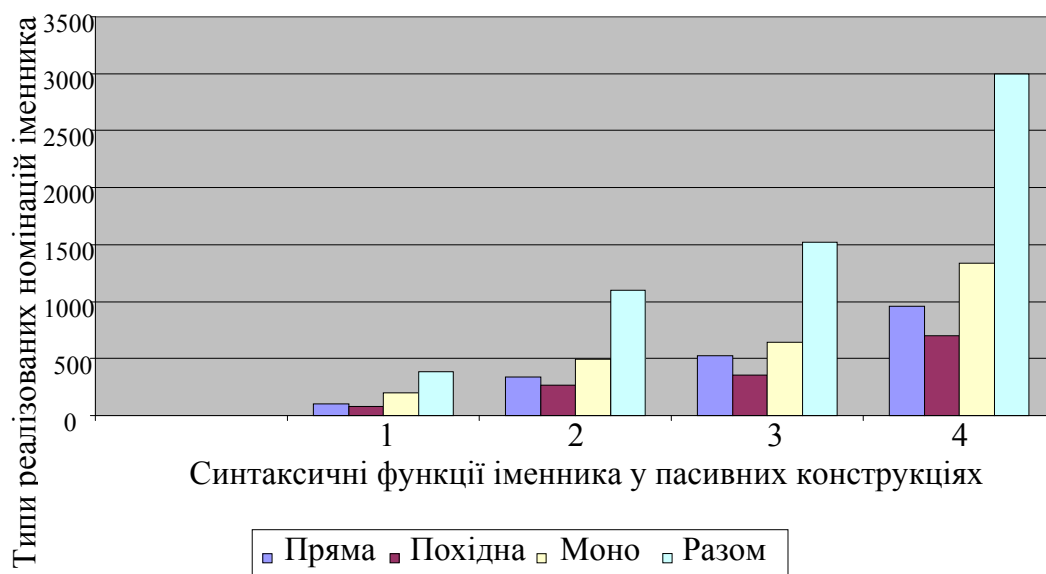
Подані в табл. 2 та на рис. 2 результати свідчать про те, що у досліджуваних нами пасивних конструкціях найчисленніші реалізації спостерігаються для іменників із синтаксичною функцією факультативного доповнення. Для унаочнення наведемо два приклади контекстуального інтегрування іменників із названою

синтаксичною функцією у пасивні конструкції речень. Із метою дотримання послідовності аналізу синтаксичних функцій іменника на даному етапі роботи акцентуватимемо увагу лише на тих синтаксичних функціях іменника у пасивній конструкції, які безпосередньо аналізуються у відповідній групі (такі іменники будуть підкресленими), аби не розпорошувати нашу увагу на інші реалізації, які також будуть зустрічатись у тих самих пасивних рамках, оскільки аналіз інших реалізацій буде мати місце при розгляді відповідних груп. Отже, нижче подано два приклади, які представляють групу іменників із синтаксичною функцією доповнення:

1) „Am 28. September soll das Energiekonzept vorgestellt werden ...“ [22]. У даній пасивній конструкції іменник *September* у ролі факультативного доповнення обставини часу реалізує свій моносемічний мовний потенціал (*der September - neunter Monat des Jahres*);

2) „... und erst nach Abschluss der Beratungen könne beurteilt werden, ob...“ [17]. У наведену пасивну конструкцію іменник *Abschluss* інтегруються з синтаксичною функцією обставини часу з реалізацією похідного значення (**3. a**) *Ende, Beendigung*), а іменник *Beratungen* – як додаток із реалізацією першого значення (**1.b**) *Besprechung, Unterredung*).

Таким чином, у досліджуваних пасивних конструкціях найбільша кількість іменників реалізується із синтаксичною функцією факультативного доповнення (напр., як обставина чи додаток). Усього зафіксовано 1518 таких реалізацій. Найбільша частина припадає на моносемічний потенціал (642), за ним ідуть реалізації прямих (522) та похідних реалізацій (354). Статистичні підрахунки показали, що реалізації прямої номінації та моносемічного потенціалу іменника у пасивних конструкціях досліджуваних тестів мають теоретично значущий зв'язок із синтаксичною функцією факультативного доповнення (для моносемічного потенціалу $\chi^2 = 6,622$; $K = 0,047$, а для прямої номінації $\chi^2 = 8,049$; $K = 0,0518$). Отже, на відміну від попереднього етапу дослідження, на даному етапі велика кількість реалізацій водночас виявляє і статистично значущі зв'язки між досліджуваними величинами, що дозволяє говорити про актуальність логіки контекстуального співіснування реалізацій прямої номінації та моносемічного потенціалу іменника як функціонального доповнення у синтаксичних рамках пасиву проаналізованих публіцистичних текстів.

- * 1. Іменник як носій дії, 2. Іменник як суб'єкт (синтаксичний підмет),
3. Іменник як факультативне доповнення (додаток, обставина), 4. Разом

Рис. 2. Графічне зображення взаємозв'язку між типом реалізованих номінацій іменника та синтаксичними функціями іменника в пасивних конструкціях

Кількісні характеристики таблиці 2 та їх відповідне графічне зображення на рисунку 2 показують, що наступне за чисельністю місце займають реалізації іменника як суб'єкта або синтаксичного підмета в пасивних конструкціях. Наведемо приклади описуваної групи реалізацій:

„... weil die Opfer schlicht als dementklassifiziert und daher nach ihrem Tod nicht obduziert wurden“ [25]. У рамках даної пасивної конструкції іменник *Opfer* у ролі суб'єкта або синтаксичного підмета реалізує свою похідну словникову номінацію (3. *jmd., der durch jmdn., etw. umkommt, Schaden erleidet*);

У пасивній конструкції „... dass die Notbremse gezogen werden muss“ [15] ми спостерігаємо, що у ролі синтаксичного підмета іменник *Notbremse* реалізує своє перше значення, яке поряд із відповідними семними компонентами містить також позначку про те, що для подібних контекстів із виразом *die Notbremse ziehen* перше значення тлумачиться у переносному або метафоричному розумінні. Іншими словами, прямі словникові значення також можуть

реалізовуватись метафорично і такі метафоричні вирази зафіксовано на відповідному парадигматичному рівні полісемантичної структури слова. Отже, слово *Notbremse* реалізує своє перше значення метафорично (*die Notbremse – 1. Bremse in Eisenbahn-, Straßenbahnwagen o.Ä., die bei Gefahr von den Fahrgästen betätigt werden kann: die Notbremse ziehen (Ü., ugs.: stoppt eine gefährliche Entwicklung)*).

Таким чином, усього зафіксовано 1098 реалізацій іменника як суб'єкта або синтаксичного підмета у пасивних конструкціях, найбільша частина з яких знову ж таки припадає на моносемічний іменниковий потенціал (498), за яким ідуть прямі (336) та похідні реалізації (264). Як видно з таблиці 2, жоден тип номінацій не показав статистично значимого зв'язку з реалізацією іменника як суб'єкта (синтаксичного підмета) у пасивних конструкціях, оскільки всі результати хі-квадрат виявились нижче від критично допустимого показника 3,84.

Завершує нашу класифікацію група реалізацій іменника із синтаксичною функцією носія дії у прийменниковій групі, залежної від ступеня активності носія певної дії. Наведемо приклади таких реалізацій іменника у рамках пасивної конструкції:

„*Mit Finanzmarktregeln soll keine Wettbewerbspolitik betrieben werden*“ [18]. У даному реченні іменник *Finanzmarktregeln* із синтаксичною функцією носія дії є складним словом одного моменту або одного контексту, оскільки такий варіант складення не зафіксований у словнику. Перша частина слова *Finanzmarkt* у словнику ДУДЕН має моносемічне тлумачення (*Markt, auf dem Finanzierungsmittel [als Ertrag bringende Geld- u. Vermögensanlagen der Gläubiger] angeboten u. [zur Finanzierung von Aktivgeschäften] nachgefragt werden*). Таке тлумачення дозволяє нам зіставити *Finanzmarkt* із тлумаченнями *Regel* у першому значенні (**1.a**) *aus bestimmten Gesetzmäßigkeiten abgeleitete, aus Erfahrungen u. Erkenntnissen gewonnene, in Übereinkunft festgelegte, für einen jeweiligen Bereich als verbindlich geltende Richtlinie; [in bestimmter Form schriftlich fixierte] Norm, Vorschrift*), а отже, розглядати даний складений комплекс з двох лексем як реалізацію прямої номінації іменника *Regel* із синтаксичною функцією носія дії в рамках пасивної конструкції.

У реченні „*Er wurde von anderen Passagieren und Besatzungsmitgliedern überwältigt*“ [28] носіями дії у рамках пасиву виступають іменники *Passagiere* та *Besatzungsmitglieder*. Перше слово реалізує свій моносемічний іменниковий потенціал (*der Passagier – Reisender in*

der Bahn, auf dem Schiff od. im Flugzeug, Flug-, Fahrgast), а слово *Besatzungsmitglieder* у такому варіанті складених основ відсутнє у словнику, тому в цьому випадку, як і раніше, виконується аналіз тлумачень двох основ із наступним їх синтезуванням у складне слово одного моменту або контексту. Змістовно перша основа *Besatzung* тлумачиться своїми семами першого значення (*die Besatzung – 1. Mannschaft eines größeren Fahrzeugs (bes. eines Schiffs, Flugzeugs)*) і логічно зіставляється з тлумаченнями першого значення слова *Mitglieder* (*das Mitglied – 1. Angehöriger einer Gemeinschaft, eines Familienverbandes o.Ä.*). Даний складений комплекс лексем тлумачиться, виходячи із семного складу визначального слова *Mitglied*, як реалізація прямої номінації іменника як носія дії у пасивній конструкції.

Як показують результати, подані у таблиці 2 та на відповідному графічному зображенні рисунка 2, реалізація іменника як носія дії у рамках досліджуваних пасивних конструкцій найменш численна. Всього зафіксовано 384 реалізації іменника з такою синтаксичною функцією, з яких найбільша частина (184 реалізації) належить до моносемічного потенціалу, після чого йдуть реалізації прямої (102) та похідної номінації іменника (84). Попри те, що у цій групі зафіксована найменша кількість реалізацій, статистичні обчислення за формулою χ^2 -квадрат встановлюють теоретично значимий результат для двох типів номінації (для моносемічного потенціалу $\chi^2 = 8,640$; $K = 0,054$, а для прямої номінації $\chi^2 = 5,983$; $K = 0,045$). Це дозволяє констатувати, що реалізації прямої номінації та моносемічного потенціалу іменника у пасивних конструкціях досліджуваних тестів мають теоретично значущий зв'язок із синтаксичною функцією носія дії у прийменникових групах.

Отже, виходячи з результатів нашої роботи, можна зробити такі висновки:

1) у пасивних конструкціях досліджених нами німецькомовних публіцистичних текстів найбільша кількість іменникових реалізацій належить моносемічним іменникам, друге місце займають реалізації прямих іменникових номінацій, третє – іменники, що реалізують свої похідні значення або номінації;

2) при дослідженні реалізаційних можливостей іменника у синтаксичних рамках різноскладної пасивної конструкції констатуємо, що найбільша кількість іменникових реалізацій спостерігається у двоскладних пасивних конструкціях, друге місце належить реалізаціям

у трискладних пасивних рамках і лише третє місце займають реалізації іменників в односкладному пасиві. Проте найменш численна група іменникових реалізацій з односкладними пасивними конструкціями показала найкращі показники зв'язку між досліджуваними величинами, за винятком моносемічного потенціалу. У двоскладних конструкціях лише прямі номінації вказують на статистично значимий зв'язок таких реалізацій у синтаксичних рамках двоскладного пасиву, хоча ця група найчисленніша. Трискладні конструкції не показують із жодною іменниковою номінацією теоретично очікуваного результату розподілу величин. Таким чином, кількісна перевага реалізацій певного типу іменникових номінацій, насамперед моносемічного мовного потенціалу, ще не говорить про установлені зв'язки з певними пасивними конструкціями. Отримані результати дослідження взаємозв'язків між типом реалізованих номінацій іменника та типом складеності пасивних конструкцій на матеріалі інтернет-видань сучасної німецькомовної преси дозволяють нам зробити перші висновки, які свідчать а) про статистично підтверджену логіку поєднань семантичних характеристик прямих і похідних іменникових номінацій із синтаксичними характеристиками односкладних пасивних конструкцій і б) про статистично підтверджену логіку поєднань семантичних характеристик прямих іменникових номінацій із синтаксичними характеристиками двоскладних пасивних конструкцій;

3) дослідження реалізаційних можливостей іменника з певними синтаксичними функціями у пасивній конструкції показали, що найбільша кількість іменників реалізується із синтаксичною функцією факультативного доповнення (напр., як обставина чи додаток). Наступне за чисельністю місце займають реалізації іменника як суб'єкта або синтаксичного підмета у пасивних конструкціях. Найменшу кількість реалізацій фіксуємо для іменників з синтаксичною функцією носія дії у прийменниковій групі, залежної від ступеня активності носія певної дії. Цікаво, що обчислення за формулою χ^2 -квадрат встановили статистично значимі зв'язки між досліджуваними величинами як для найбільш численної групи реалізацій іменника з синтаксичною функцією факультативного доповнення у ролі додатку чи обставини, так і для найменш численної групи реалізацій іменника з синтаксичною функцією носія дії. Окрім того, ці статистично значимі зв'язки зафіксовано у даних

групах для однакових типів реалізацій – для моносемічного потенціалу та для прямої номінації іменника. Цей факт дозволяє говорити про актуальність логіки контекстуального співіснування реалізацій прямої номінації та моносемічного потенціалу іменника як функціонального доповнення та носія дії у синтаксичних рамках пасиву в досліджуваних німецькомовних публіцистичних текстах.

Звичайно, що такі висновки не остаточні, скоріш, вони є поштовхом для продовження і поглиблення дослідження логіки взаємозв'язків між синтаксичними характеристиками пасивних конструкцій та семантичними характеристиками слова у німецькій мові. Ми свідомі також і необхідності залучати до такого вивчення не лише публіцистичні тексти, але й художні твори сучасної німецькомовної прози, що дасть можливість побачити цілісну картину сучасної динаміки функціонування іменника у пасивних конструкціях, а статистичні обчислення виведуть нас на нове бачення мовного логіцизму. Він передбачає встановлення логіки актуальних зв'язків парадигматичних та синтагматичних властивостей іменника з певними характеристиками речення у тексті з певними інтенціями автора, внаслідок чого зміст може передаватись або експліцитно, або імпліцитно з допомогою семантично-синтаксичного комплексу слова і речення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Брицын В. М. Сопоставительное исследование синтаксических синонимов в русском и украинском языках / Брицын В. М. – К. : Наук. думка, 1980. – 139 с.
2. Дребет В. Реалізація прямих та похідних номінацій іменників у простих та складних реченнях німецької преси / Дребет В. // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Чернівці : Рута, 2006. – Вип. 319-320 : Германська філологія. – С. 3-11.
3. Дребет В. Семантичні глибинності іменника та складнопідрядні глибинності синтаксичних конструкцій у німецькомовних прозових творах / Дребет В. // Проблеми загального, германського та слов'янського мовознавства. До 70-річчя професора В. В. Левицького : збірник наукових праць. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2008. – С. 194-202.
4. Дребет В. Тріада „пряма/похідна номінація – просте/складне речення – просте/складне слово” у німецькій пресі / Дребет В. // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. –

- Чернівці : Рута, 2007. – Вип. 339-340 : Германська філологія. – С. 20-38.
5. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика / Єрмоленко С. Я. – К. : Наук. думка, 1982. – 210 с.
 6. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови. Структура наукового тексту / Коваль А. П. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1970. – 305 с.
 7. Кононенко В. И. Системно-семантические связи в синтаксисе русского и украинского языков / Кононенко В. И. – К. : Вища шк., 1976. – 209 с.
 8. Левицкий В. В. Семасиология / Левицкий В. В. – Винница : Нова Книга, 2006. – 512 с.
 9. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике / Потебня А. А. – Т. 1/2. – М. : Учпедгиз, 1958. – 536 с.
 10. Синтаксис словосполучення і простого речення. – К. : Наукова думка, 1975. – 222 с.
 11. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1972. – 515 с.
 12. Шендельс Е. И. Практическая грамматика немецкого языка : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / Шендельс Е. И. – 3-е изд., испр. – М. : Высш. шк., 1988. – 416 с.
 13. Brüderle hält Vollbeschäftigung für möglich [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.focus.de/politik/deutschland/arbeitsmarkt-bruederle-haelt-vollbeschaeftigung-fuer-moeglich_aid_547426.html.
 14. Coseriu E. Sprachtheorie und allgemeine Sprachwissenschaft / Coseriu E. – 5 Studien, Band 2. – München : Wilhelm Flink Verlag, 1975. – 295 S.
 15. Der (fast) chancenlose Protest [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.stern.de/politik/deutschland/umstrittenes-bauprojekt-stuttgart-21-der-fast-chancenlose-protest-1597310.html>.
 16. DUDEN. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache: in zehn Bänden/ hrsg. vom Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion [Red. Bear.: Werner Scholze-Stubenrecht (Projektleiter) ... Unter Mitarb. von Brigitte Alsleben ...]. – 3., völlig neu bearb. Auflage. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverlag, 1999.
 17. Fischer für sachliche Islam-Debatte [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://wienerzeitung.at/default.aspx?tabID=5084&alias=wahlen&cob=515720>.

18. Fortschritt, aber kein Schlusspunkt [Elektronischer Ressource]. Режим доступа : <http://wienerzeitung.at/DesktopDefault.aspx?TabID=3924&cob=515659>.
19. Garnap R. Logische Syntax der Sprache / Garnap R. – Wien – New-York : Springer-Verlag, 1968. – 274 S.
20. Kampusch: Innenministerium vertuschte die entscheidenden Ermittlungsfehler [Elektronischer Ressource]. Режим доступа : <http://www.profil.at/articles/1033/560/275887/kampusch-innenministerium-ermittlungsfehler>.
21. Koalition führt Fußfessel für Sexverbrecher ein [Elektronischer Ressource]. Режим доступа : <http://www.stern.de/politik/deutschland/reform-der-sicherungsverwahrung-koalition-fuehrt-fussfessel-fuer-sexverbrecher-ein-1597313.html>.
22. Merkel fürchtet die Atomfalle [Elektronischer Ressource]. Режим доступа : <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,713281,00.html>.
23. Polenz P. Deutsche Satzsemantik / Polenz P. – 2., durchges. Aufl. – Berlin – New York : Walter de Gruyter, 1988. – 389 S.
24. Polizei sucht vorübergehend auch in Magglingen [Elektronischer Ressource]. Режим доступа : http://www.nzz.ch/nachrichten/panorama/biel_rentner_polizei_suche_schuesse_magglingen_1.7518137.html.
25. Rinderkram: Forscher entdeckten einen neuen, aggressiveren Erreger [Elektronischer Ressource]. Режим доступа : <http://www.profil.at/articles/1035/560/276930/rinderkram-forscher-erreger>.
26. Schäuble verzichtet auf Fiskusprivileg [Elektronischer Ressource]. Режим доступа : <http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/0,1518,713336,00.html>.
27. Schweizer Fichen könnten bald die Richter in Strassburg beschäftigen [Elektronischer Ressource]. Режим доступа : <http://www.bernerzeitung.ch/schweiz/standard/Schweizer-Fichen-koennten-bald-die-Richter-in-Strassburg-beschaeftigen/story/24927716>.
28. Suspektes Gepäck und rätselhafte Routen [Elektronischer Ressource]. Режим доступа : http://www.focus.de/politik/ausland/terrorverdacht-suspektes-gepaeck-und-raetselhafte-routen_aid_547419.html.